

Με αφορμή την προβολή της ταινίας «ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ»¹

Ορισμένα στοιχεία για τη διαμάχη μεταξύ ρεαλιστών και φουτουριστών στον τομέα της Ανώτατης καλλιτεχνικής εκπαίδευσης κατά τα πρώτα μετεπαναστατικά χρόνια στη Σοβιετική Ρωσία²

(Η μετάφραση και επιμέλεια του κειμένου έγινε από τη Μεταφραστική Ομάδα του Συλλόγου «Εμείς που Σπουδάσαμε στο Σοσιαλισμό»)

Το βράδυ της 25ης Φλεβάρη 1921, ο Λένιν επισκέφτηκε τα Ανώτατα Καλλιτεχνικά Τεχνικά Εργαστήρια (ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ) και μίλησε με τους νέους καλλιτέχνες. Το γεγονός αυτό καλύπτεται ευρέως στη βιβλιογραφία. Οι αναμνήσεις της Ν. Κρούπσκαγια από αυτή τη βραδιά, που επισκέφτηκε τη σχολή με τον Λένιν, και των φοιτητών Α. Αρμάντ και Σ. Σένκιν, που συμμετείχαν στη συζήτηση με τον Λένιν, περιλαμβάνονται στη θεματική συλλογή «Ο Β.Ι. Λένιν για τη λογοτεχνία και την τέχνη».

Στη βιβλιογραφία επισημαίνεται σωστά, ότι η επίσκεψη του Λένιν στη σχολή ήταν εξαιρετικής σημασίας, όχι μόνο για τη συγκρότηση μιας σχολής τέχνης, αλλά και για την ανάπτυξη των σοβιετικών καλών τεχνών γενικότερα. Πρόσφατα, κατέστη δυνατός ο εντοπισμός μιας σειράς νέων εγγράφων που καθιστούν δυνατό τον πληρέστερο φωτισμό της πάλης μεταξύ των ρεαλιστικών και των φουτουριστικών τάσεων στο ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ. Αυτά τα έγγραφα, ολόκληρα ή σε αποσπάσματα, δημοσιεύονται σχολιασμένα παρακάτω. Ακόμη και πριν από την επίσκεψή του στο ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ, ο Λένιν γνώριζε την έντονη διαπάλη που διεξαγόταν εντός των τειχών της σχολής από τους υποστηρικτές των δύο κυρίαρχων, τότε, τάσεων στις καλές τέχνες: του φουτουρισμού και του ρεαλισμού. Γι' αυτό τον ανησύχησαν βαθύτατα τα λόγια των κομμουνιστών φοιτητών όταν, απαντώντας στην αστεία ερώτηση: «Λοιπόν, τι κάνετε στη σχολή, πολεμάτε τους φουτουριστές;», του απάντησαν εν χορώ: «Όχι, Βλαντιμίρ Ίλιτς, εμείς οι ίδιοι είμαστε όλοι φουτουριστές» («Β.Ι. Λένιν για τη λογοτεχνία και την τέχνη». Μ., ГИХЛ, 1967, σ. 717).

Αυτό προκάλεσε την περίφημη μομφή του Λένιν στον Λουνατσάρσκι: «Η νεολαία σου είναι καλή, πολύ καλή, αλλά τι τη διδάσκετε!». (ό.π., σελ. 715). Στις 18 Δεκέμβρη 1920, ο Λένιν υπέγραψε ένα ψήφισμα του Συμβουλίου των Λαϊκών Επιτρόπων, το οποίο όριζε το προφίλ του ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ, ως «ειδικό καλλιτεχνικό και ανώτατο καλλιτεχνικό και βιομηχανικό εκπαιδευτικό ίδρυμα», που δημιουργήθηκε για να εκπαιδεύσει «καλλιτέχνες - υψηλά καταρτισμένους δασκάλους για τη βιομηχανία». Προφανώς, εκείνη τη στιγμή ο Λένιν δεν είχε ακόμη ενημερωθεί για τις θεωρητικές

¹ Наследие А. В. Луначарского Философия, политика, искусство, просвещение <http://tinyurl.com/mvc8psze>

Το άρθρο γράφτηκε το 1971 και είναι του Α.Μ. Χλέμπνικοφ, ιστορικού και συγγραφέα που ασχολήθηκε ιδιαίτερα με το έργο του Λουνατσάρσκι (1935-2000)

² Για μια εμπειρισματομένη ανάλυση της Ρώσικης Πρωτοπορίας και του φουτουρισμού προτείνουμε το άρθρο: Ρωσική πρωτοπορία. Μια κριτική επισκόπηση, της Ελένης Μηλιαρονικολάκη, КОМЕП 6/11, στο οποίο γίνεται αναφορά και σε εκτεταμένη σχετική βιβλιογραφία.

οδηγίες των επικεφαλής του ΤΕΤ (Τμήμα Εικαστικών Τεχνών του Λαϊκού Επιτροπάτου Παιδείας) και του ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ στον τομέα της «βιομηχανικής τέχνης».

Το σχέδιο ψηφίσματος για το ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ δεν έλεγε τίποτα για τις μεθόδους διδασκαλίας στα Εργαστήρια. Και αυτό το ερώτημα ενδιέφερε τον Λένιν, ο οποίος τον Νοέμβρη, όταν εξοικειώθηκε με το σχέδιο ψηφίσματος που ετοιμαζόταν στο Μικρό Συμβούλιο των Λαϊκών Επιτρόπων³, επέστησε την προσοχή στην έλλειψη πληροφόρησης για τα γνωστικά αντικείμενα που διδάσκονταν στη σχολή και απαίτησε να περιληφθούν η πολιτική μόρφωση και τα θεμέλια της κομμουνιστικής κοσμοθεωρίας στην υποχρεωτικά διδακτέα ύλη (Λένιν, τ. 52, σ. 17).

Μετά τη διόρθωση του σχεδίου διατάγματος, σύμφωνα με τις παρατηρήσεις του Λένιν, κατά την τελική έγκρισή του, ο Λένιν έκανε μια νέα προσθήκη στο ίδιο σημείο, διευκρινίζοντας ότι η διδασκαλία της μαρξιστικής φιλοσοφίας δεν πρέπει να γίνεται στο προπαρασκευαστικό τμήμα των Εργαστηρίων, αλλά και σε όλα τα έτη του (Λενινιστική Συλλογή, XXXV, σελ. 174).

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι αυτές οι τροπολογίες του Λένιν συνδέονταν στενά, ως προς το περιεχόμενο, με την επιστολή της ΚΕ του ΚΚΡ «Για την Προλετκούλτ», η οποία κήρυξε τον πόλεμο στις «αστικές επινοήσεις» στο πεδίο της ιδεολογίας.⁴

Την 1η Δεκέμβρη 1920, δημοσιεύτηκε στην Πράβντα η επιστολή της ΚΕ του ΚΚΡ «Για την Προλετκούλτ». Αυτή η επιστολή καταδίκασε τα «γελοία, διεστραμμένα γούστα (φουτουρισμό)» και έκανε λόγο για καλλιτέχνες «ουσιαστικά μακριά από τον κομμουνισμό και εχθρικούς απέναντί του, που, αντί να βοηθούν την προλεταριακή νεολαία να μελετά σοβαρά, να εμβαθύνει την κομμουνιστική της προσέγγιση σε όλα τα ζητήματα της ζωής και της τέχνης», της επέβαλλαν τα δικά τους «συστήματα» και επινοήσεις».

Η επιστολή «Για την Προλετκούλτ» ενέπνευσε τους υποστηρικτές της ρεαλιστικής τάσης στην τέχνη, τόσο μεταξύ των καθηγητών όσο και των φοιτητών του ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ. Αποφάσισαν να απευθυνθούν στην ΚΕ του κόμματος για υποστήριξη. Έτσι, εμφανίστηκε το ακόλουθο έγγραφο, με ημερομηνία 10 Δεκέμβρη 1920, υπογεγραμμένο εκ ονόματος της οργανωτικής επιτροπής από τον πρόεδρό της, φοιτητή Σ.Α. Μπογκντάνοφ, και το μέλος της επιτροπής, καθηγητή Ε.Α. Κάτμαν:

«Προς την Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΡ. Εισηγητικό σημείωμα.

Από τις πρώτες μέρες της επανάστασης, το έργο της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης στη Δημοκρατία, υπό την καθοδήγηση του Τμήματος Εικαστικών Τεχνών του Λαϊκού Επιτροπάτου Παιδείας, όπου αναμφίβολα κυριάρχησε η (αυτοαποκαλούμενη αριστερά) φουτουριστική κατεύθυνση στην τέχνη, προχώρησε σε δρόμους εντελώς λανθασμένους και ευθέως αντίθετους με τα συμφέροντα του προλεταριάτου.

³ Πρόκειται για το όνομα της Επιτροπής του ΣΛΕ της ΣΟΣΔΡ (1917-1923), που δημιουργήθηκε το Νοέμβρη του 1917 από τον Λένιν ως βοηθητικό όργανο επιχειρησιακής επίλυσης ζητημάτων που δεν απαιτούσαν ιδιαίτερη συζήτηση στην Ολομέλεια του ΣΛΕ. Αρχικά το αποτελούσαν 3-4 Λαϊκοί Επίτροποι. Οι συνεδριάσεις του ήταν ανοιχτές για όλα τα μέλη του ΣΛΕ και συμμετείχαν εκπρόσωποι των φορέων για τους οποίους γινόταν συζήτηση. Προετοίμαζε την ημερήσια διάταξη των συνεδριάσεων του ΣΛΕ (σ.μ)

⁴ Για τις θέσεις του Λένιν σχετικά, δεξ: Το σχέδιο απόφασης Για τον Προλεταριακό πολιτισμό. Λένιν, Άπαντα, τ. 41, σελ. 336-7 (σ.μ)

Μετά την πρώτη μεταρρύθμιση της σχολής, τα Ελεύθερα Κρατικά Καλλιτεχνικά Εργαστήρια δομήθηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε, σε αντίθεση με τη Θέση για τα εργαστήρια, που είχε εγκρίνει το ΛΕΠ και ορίζει την ελευθερία εκλογής των καθοδηγητών, η πλειοψηφία των καθοδηγητών της ρεαλιστικής κατεύθυνσης που εξέλεξαν οι φοιτητές από το Τμήμα Εικαστικών Τεχνών δεν εγκρίθηκε και στη θέση τους διορίστηκαν εκπρόσωποι των αστικών - φουτουριστικών τάσεων στην τέχνη, που κανείς δεν εξέλεξε. Δεν αναπτύχθηκε κάποιο συγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών και, αφού υπήρχε για 2 χρόνια, αυτό το περίεργο ίδρυμα φυσικά κατέρρευσε, αφού όσοι σπούδαζαν εκεί δεν λάμβαναν καμία γνώση και δεν έβλεπαν το τέλος της παραμονής τους στα εργαστήρια.

Υποτασόμενο στις επιταγές της ζωής, το Τμήμα Εικαστικών Τεχνών του ΛΕΠ συγκάλεσε τον Ιούνιο του τρέχοντος έτους Πανρωσική συνδιάσκεψη διδασκόντων και διδασκομένων των Κρατικών καλλιτεχνικών εργαστηρίων και των Καλλιτεχνικών-βιομηχανικών εργαστηρίων για θέματα μεταρρύθμισης των σχολών. Οι εκπρόσωποι του Τμήματος Εικαστικών Τεχνών ανέπτυξαν στη Συνδιάσκεψη ορισμένες ομιχλώδεις θεωρίες για τη βιομηχανική τέχνη, αρνούμενοι την τέχνη με έννοιες προσβάσιμες σε όλους, παίρνοντας τη θέση των νεότατων αστικών-ιδεαλιστικών συγκεχυμένων φιλοσοφικών ιδεών στην τέχνη και απορρίπτοντας όλες τις μεγάλες αρχές που ανέπτυξε η ανθρωπότητα σε ολόκληρη την ιστορία της. Όλες αυτές οι ιδέες, λίγο κατανοητές για έναν άνθρωπο υψηλής καλλιέργειας, φυσικά, δεν αφομοιώθηκαν διόλου από την πλειονότητα των συμμετεχόντων στη Συνδιάσκεψη, το πολιτιστικό επίπεδο των οποίων ήταν πολύ χαμηλό, και, εκμεταλλευόμενο αυτό το γεγονός, το Τμήμα Εικαστικών Τεχνών εισήγαγε τις δικές του νέες αρχές στην καλλιτεχνική παιδαγωγική. Εν τω μεταξύ, όλοι γνωρίζουμε, ότι σε όλες τις μεγάλες επαναστατικές εποχές γεννιόταν τέχνη, που ήταν τεράστια ως προς το επίπεδό της και, αυτό που είναι ιδιαίτερα σημαντικό να τονίσουμε, ήταν πάντα προσβάσιμη για όλους.

Τα νέα Κρατικά Καλλιτεχνικά Εργαστήρια, που ιδρύθηκαν με βάση τα ψηφίσματα της Συνδιάσκεψης, έλαβαν ένα συγκεκριμένο επιχειρησιακό πρόγραμμα και αυστηρές αρχές για την υλοποίησή του. Θα φαινόταν ότι, επιτέλους, όλα τακτοποιούνται και το έργο της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης στη Δημοκρατία μπαίνει στον σωστό δρόμο. Πριν όμως προλάβουν να οργανωθούν τα εργαστήρια, φανερώθηκε η πλήρης αφερεγγυότητα τους.

Το νέο πρόγραμμα, που ικανοποίησε τους εμπνευστές του, δεν ικανοποίησε τους φοιτητές. Το πιο ευαίσθητο και συνειδητό μέρος των φοιτητών στη Μόσχα, την Πετρούπολη και κάποια επαρχιακά εργαστήρια κατάλαβε πού τους οδηγεί το νέο πρόγραμμα. Ξεκίνησε η ζύμωση μεταξύ των φοιτητών και στα εργαστήρια της Μόσχας μια ομάδα φοιτητών, μέχρι 150 άτομα, αρνήθηκε να σπουδάσει με τους φουτουριστές, αποδεικνύοντας ότι το πρόγραμμα, σε αντίθεση με τις δηλώσεις του Τμήματος Εικαστικών Τεχνών και των επικεφαλής των εργαστηρίων, ήταν εντελώς μη αντικειμενικό, ότι δεν υπήρχαν αντικειμενικές μέθοδοι διδασκαλίας και ότι οι μέθοδοι διδασκαλίας, όπως και οι καθηγητές των νέων εργαστηρίων, είναι ξεκάθαρα εκπρόσωποι κυβιστικών και άλλων διαστρεβλωμένων κατευθύνσεων στην τέχνη.

Μετά από πολλή προσπάθεια, οι φοιτητές κατάφεραν να λάβουν άδεια να ανοίξουν ανεξάρτητα εργαστήρια με το δικό τους πρόγραμμα, με βάση την αρχή της ελεύθερης εκλογής των επικεφαλής τους.

Οι φοιτητές, με την υποστήριξη μιας ομάδας καλλιτεχνών που αγαπούν ειλικρινά την τέχνη και αγωνίζονται για την αναβίωση και την εξυγίανσή της, αποφάσισαν να ιδρύσουν εργαστήρια όπου ο

καθένας θα μπορούσε να λάβει όλες τις απαραίτητες γνώσεις για να γίνει ειδικός και να αποκτήσει γερές βάσεις για τις περαιτέρω δραστηριότητές του ως καλλιτέχνης, χωρίς να προδικάζονται οι κατευθύνσεις του στην τέχνη.

Προκειμένου να γίνει η καλλιτεχνική εκπαίδευση πιο προσιτή στις πλατιές μάζες του προλεταριάτου, αποφασίστηκε να οργανωθεί μια εργατική σχολή στα εργαστήρια, όπου, μαζί με τις βασικές αρχικές προσεγγίσεις στη μελέτη της τέχνης, θα διδάσκονταν οι πολιτικές και οικονομικές επιστήμες, η ολοκλήρωση των οποίων προβλεπόταν κατά τη διάρκεια των βασικών μαθημάτων των εργαστηρίων.

Όμως οι φιλοδοξίες και οι επιθυμίες των φοιτητών και των καλλιτεχνών καταρρίπτονται από τα εμπόδια και τους φραγμούς που έχει στήσει το ΤΕΤ του ΛΕΠ. Φοβούμενοι τη δημοτικότητα των νέων εργαστηρίων, όπως δηλώνουν ειλικρινά οι καθοδηγητές και οι εκπρόσωποι του ΤΕΤ (Στέρενμπεργκ, Ραβντέλ), αρνήθηκαν στους φοιτητές:

1) Να οργανώσουν ένα γραφείο πληροφόρησης στα υπάρχοντα κρατικά εργαστήρια, ενώ υπάρχει μεγάλη ανάγκη για τη διοργάνωση ενός τέτοιου γραφείου, επειδή το ενδιαφέρον για την ομάδα μας μεταξύ των φοιτητών είναι εξαιρετικά μεγάλο.

2) Αρνήθηκαν στους φοιτητές την παροχή, για λειτουργία εργαστηρίων, τμήματος των πλήρως εξοπλισμένων και άδειων, τώρα, χώρων της πρώην Σχολής Ζωγραφικής, Γλυπτικής και Αρχιτεκτονικής στην οδό Μιασνίτσκογια και τους προτάθηκε να βρουν χώρο οι ίδιοι, πράγμα που, δεδομένης της οξύτητας του στεγαστικού προβλήματος αυτή τη στιγμή, είναι σχεδόν αδύνατον να συμβεί.

3) Το δικαίωμα διοργάνωσης εργαστηρίων παραχωρείται μόνο στο δεδομένο δυναμικό της αποσχισθείσας ομάδας φοιτητών, χωρίς να επιτρέπεται η εισαγωγή νέου δυναμικού φοιτητών στα εργαστήρια, προκειμένου να τεθεί αμέσως τέλος στον ρεαλισμό, εξαφανίζοντάς τον μέσα στα τείχη των υπό οργάνωση εργαστηρίων. Προφανώς, εδώ έχουμε να κάνουμε με άτομα που θέλουν να στραγγαλίσουν τις θεμελιωδώς υγιείς, ζωτικές προσπάθειες του καλύτερου μέρους των φοιτητών.

Έχοντας διαβάσει στις σελίδες της Πράβντα, με ημερομηνία 1.12.ε.ε., την επιστολή της ΚΕ του ΚΚΡ για την προλετκούλτ, όπου το κόμμα αναφέρει απόψεις και αρχές που είναι ακριβώς ίδιες με τις αρχές που προβάλλει η ομάδα των διαμαρτυρόμενων φοιτητών, απευθύνουμε παράκληση στην ΚΕ του ΚΚΡ να μας πάρει υπό την προστασία της και να μας βοηθήσει να οργανώσουμε εργαστήρια, όπου το προλεταριάτο θα μπορεί να παίρνει τις απαραίτητες γνώσεις που χρειάζεται για να αναδείξει τις δημιουργικές του προσπάθειες στην τέχνη». (ЦГА РСФСР, ф. 2306, оп. 23, ед. хр. 156, л. 2–2об. - Κεντρικό Κρατικό Αρχείο της ΣΟΣΔΡ).

Στις 18 Δεκέμβρη 1920, με την ένδειξη «Επείγον», τρία αντίγραφα αυτού του σημειώματος στάλθηκαν από τον Διευθυντή Υποθέσεων του Συμβουλίου των Λαϊκών Επιτρόπων Ν.Π. Γκορμπουνόφ, στον Λουνατσάρσκι, τον Ε.Α. Λίτκενς και στο Γκλαβπολιτπροσβέτ (Κύρια Επιτροπή πολιτικής διαφώτισης του ΛΕ Παιδείας, στμ). Στο συνοδευτικό έγγραφο, ο Γκορμπουνόφ ζητούσε να ενημερωθεί η Κεντρική Επιτροπή για τα μέτρα που ελήφθησαν σε σχέση με αυτό το υπόμνημα (ό.π., λ. 1).

Ο Λουνατσάρσκι διέταξε να σταλούν αμέσως αυτά τα υλικά στον επικεφαλής του ΤΕΤ Ν.Π. Στέρενμπεργκ, ζητώντας του γραπτές εξηγήσεις.

Ο Στέρενμπεργκ δε βιάστηκε να απαντήσει, αλλά μετά από επανειλημμένο αίτημα της Διοίκησης υποθέσεων της ΚΕ του ΚΚΡ(μπ) προς τον Λουνατσάρσκι με ημερομηνία 5 Γενάρη 1921 (ЦГА РСФСР, φ. 2306, οπ. 2, εδ. χρ. 596, λ. 31 – Κεντρικό Κρατικό Αρχείο της ΣΟΣΔΡ, στυ) και επακόλουθη εξήγηση με τον Λαϊκό Επίτροπο, λίγες μέρες αργότερα παρουσίασε στον Λουνατσάρσκι την ακόλουθη εξήγηση των γεγονότων που έλαβαν χώρα:

«Απαντώντας στο αίτημα μιας ομάδας φοιτητών να ανοίξουν «ανεξάρτητα» εργαστήρια στην Ανώτατη Καλλιτεχνική Σχολή, το Τμήμα Εικαστικών Τεχνών κρίνει απαραίτητο να επιστήσει την προσοχή σας στα ακόλουθα.

Το καθήκον της Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών είναι να δημιουργήσει ένα τέτοιο κλιμάκιο ειδικών των εικαστικών τεχνών, που θα μπορούσαν να εκπληρώσουν τις απαιτήσεις του κράτους στον τομέα της τέχνης, στο μέγιστο βαθμό τεχνικής τελειότητας, αφενός, και της σαφούς κατανόησης των βασικών καθηκόντων οικοδόμησης του Εργατοαγροτικού Κράτους, από την άλλη. Γι' αυτό:

α) Ολόκληρη η οργάνωση των εργαστηρίων είναι ένα οργανικά συνδεδεμένο σύνολο και βασίζεται σε ένα σύστημα απολύτως αντικειμενικών πειθαρχιών (γνωστικών αντικειμένων, στυ).

β) Η προσέγγιση στον υγιή ρεαλισμό μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την αυστηρή εφαρμογή ενός τέτοιου συστήματος, χωρίς καμία απόκλιση προς τη μη συστηματική καθοδήγηση μεμονωμένων καλλιτεχνών, ακόμη και αυτών που αυτοαποκαλούνται ρεαλιστές.

γ) Δεν παραχωρούνται κανενός είδους προνόμια σε ακραίες τάσεις στη Σχολή. Σε μεγάλο βαθμό, η δεξιά τάση, το κέντρο και η αριστερά εκπροσωπούνται εκεί. Ως εκπρόσωπος του δεξιού ρεύματος, ο καθηγητής Καρντόφσκι στάλθηκε ειδικά από την Πετρούπολη στα εργαστήρια της Μόσχας.

δ) Η συναίνεση όλων των επικεφαλής για την υιοθέτηση του προγράμματος που ανέπτυξε το ΤΕΤ στη συνεδρίαση του Καλλιτεχνικού Συμβουλίου των εργαστηρίων και το γεγονός ότι η γενική πολιτική στον τομέα της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης, καθώς και οι θέσεις, που παρουσίασε το ΤΕΤ ως βάση για όλο το καλλιτεχνικό-παιδαγωγικό έργο, εγκρίθηκαν και έγιναν αποδεκτές όχι μόνο από τη Συνδιάσκεψη των φοιτητών, αλλά και από την Πανρωσική Συνδιάσκεψη των Επικεφαλής Τμημάτων Τέχνης, υποδηλώνουν την ορθότητα και την αντικειμενική αμεροληψία της πορείας που υιοθετήθηκε από το ΤΕΤ.

ε) Εάν κάποιος από τους φοιτητές, υπό την πίεση των πρώην επικεφαλής, εκ των οποίων οι Κορόβιν και Αρχίποφ, που ήταν αμελείς στη δουλειά τους ακόμη και όταν τους δόθηκε η πλήρης ευκαιρία να ηγηθούν κατά την κρίση τους, δεν άρχιζαν τα μαθήματα, ζώντας το χειμώνα στα πρώην κτήματά τους, διαθέτοντας αντί του εαυτού τους στα εργαστήρια εντελώς άχρηστους αναπληρωτές που ονομάζονται βοηθοί, επιδιώξουν να αλλάξουν το γενικό σχέδιο εργασίας, απαιτώντας «ανεξάρτητα» εργαστήρια, αυτό εξηγείται από την κοινωνική και ατομική τους υστέρηση στον τομέα της καλλιτεχνικής παιδαγωγικής. από τη μια και από προσωπική αυταρέσκεια. από την άλλη.

στ) Το ΤΕΤ δεν δημιούργησε κανένα εμπόδιο στη δημιουργία ελεύθερων στούντιο, αντιθέτως, είναι έτοιμο με κάθε μέσο να δώσει τη δυνατότητα σε όλους τους καλλιτέχνες να εργάζονται ελεύθερα, υποστηρίζοντας υλικά τις οργανώσεις τους, όμως η Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών, που είναι οργανικά εκ βαθέων συγκροτημένη, δεν μπορεί να έχει μια οργάνωση δομημένη σε άλλα θεμέλια, από αυτά του έχει ολόκληρο το σχολικό σύστημα. Το ΤΕΤ θεωρεί ότι η εισαγωγή ανεξάρτητων καλλιτεχνών στη σχολή αποτελεί καταστροφή όλης της δουλειάς που έχει ξεκινήσει. Οποιαδήποτε

προσπάθεια της μιας ή της άλλης αισθητικής ομάδας, που με το ένα ή το άλλο πρόσχημα επιθυμεί να αλλάξει το γενικό σχέδιο δουλειάς των εργαστηρίων, πρέπει να κατασταλεί, διαφορετικά δεν θα μπορεί να πραγματοποιηθεί καμιά συστηματική εργασία, πόσω μάλλον που το πρόγραμμα των εργαστηρίων στη βάση του είναι στενά συνδεδεμένο με τα καθήκοντα της κρατικής πολιτικής στον τομέα της εκπαίδευσης και της παραγωγής και εγκρίθηκε από το Γκλαβπροφομπρ (Γενική Διεύθυνση επαγγελματικής εκπαίδευσης, στμ) και το συνδικάτο.

Η απαίτηση αυτής της ομάδας αναπόφευκτα θα προκαλέσει το ίδιο είδος απαίτησης από την πλευρά των, συγγενικών μ' αυτήν, ως προς το πνεύμα και την κοινωνική καθυστέρηση, αριστερών φουτουριστών και άλλων αισθητικών ομάδων, που υπάρχουν ή μπορεί να δημιουργηθούν και που πολύ απέχουν από τα γενικά καθήκοντα της οικοδόμησης. Με αυτό το γεγονός, η Ανώτατη Καλλιτεχνική Σχολή θα καταστραφεί ολοσχερώς και θα γίνει πρόσφορο έδαφος για τους αναρχικούς μποέμ.

ζ) Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, το ΤΕΤ προτείνει: οι παραπάνω καλλιτέχνες να υποβάλουν την υποψηφιότητά τους στο Συμβούλιο της σχολής ζωγραφικής των εργαστηρίων και, εφόσον γίνουν δεκτοί ως επικεφαλής, να ξεκινήσουν τα μαθήματα σύμφωνα με τους κοινούς όρους, αποδεχόμενοι το γενικό πρόγραμμα εκπαιδευτικών μαθημάτων των εργαστηρίων, ή προτείνει στην αναφερόμενη ομάδα φοιτητών να οργανώσει ένα ελεύθερο στούντιο υπό την καθοδήγηση των προαναφερθέντων καλλιτεχνών έξω από τους χώρους των Ανώτατων Καλλιτεχνικών Εργαστηρίων και το Τμήμα θα αναλάβει την υλική υποστήριξη ενός τέτοιου στούντιο» (ЦГА РСФСР, ф. 2306, оп. 1, ед. хр. 560, лл. 4–5 – Κρατικό αρχείο, ό.π.)

Εκτός από αυτήν την εξήγηση, που συντάχθηκε σε μια αρκετά διπλωματική μορφή, ο Στέρενμπεργκ παρουσίασε ταυτόχρονα στο Λουνατσάρσκι μια επιστολή του κομματικού πυρήνα του ВХОУТЕМАС προς το ΤΕΤ, υπογεγραμμένη επίσης από τον πρόεδρο της Εκτελεστικής Επιτροπής των Φοιτητών. Η διαφορά μεταξύ αυτών των δύο εγγράφων εντοπίζεται μόνο στη μορφή, αλλά όχι στο περιεχόμενο. Ωστόσο, σε αυτές υπήρχαν πολλές πολύτιμες λεπτομέρειες. Η επιστολή των φοιτητών, πεπεισμένων φουτουριστών, όπως οι ίδιοι έλεγαν, πιθανόν και των ίδιων με τους οποίους μίλησε ο Λένιν ένα μήνα αργότερα, κατέληγε ως εξής:

«Όσον αφορά τη δουλειά των εργαστηρίων μας, δεν έχουμε κανένα φουτουρισμό, κυβισμό ή ρεαλισμό ως τέτοιο· τα έχουμε απορρίψει από τη Συνδιάσκεψη ακόμη βάζοντας στη θέση της κατεύθυνσης ή του ρεύματος την ακριβή γνώση και δεξιότητα. Μεταξύ των σημερινών καθηγητών υπάρχουν καλλιτέχνες όλων των κατευθύνσεων, αλλά με τη διαφορά, ότι τώρα δεν διδάσκουν όπως τους φωτίζει ο Θεός, σύμφωνα με την ατομική τους κατεύθυνση, αλλά με καθορισμένα αντικείμενα, που ορίζονται με ακρίβεια στο πρόγραμμα.

Μας ενοχλεί ιδιαίτερα ο κομπασμός με τον οποίο οι αιώνιοι εχθροί των κομμουνιστών προσπαθούν να επιδώσουν τα προσωπικά τους οφέλη και, φυσικά, βρίσκουν υποστήριξη (αν και πολύ μικρή αριθμητικά) από εκείνο το μέρος του φοιτητικού σώματος που, από κοινωνική άποψη, επιτρέπει σε πολλά να είναι επιθυμητά. Για να πετύχουν τους στόχους τους μπορούν να ανοίξουν ακόμα και εργατική σχολή!;! Όλα αυτά, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, είναι έργο μιας μικρής ομάδας καριεριστών, όχι χωρίς τη συμμετοχή συνταξιούχων καθηγητών». (ЦГА РСФСР, ф. 2306, оп. 2, ед. хр. 560, лл. 2–3 – ΚΚΑ ΡΣΟΣΔ, ό.π.).

Είναι άγνωστο τι έκανε ο Λουνατσάρσκι αφού είδε αυτά τα έγγραφα. Η υπόθεση ανατέθηκε στο Λαϊκό Επιτροπάτο της Εργατοαγροτικής Επιθεώρησης (Ραμπκρίν).⁵ Ήταν αυτό το Λαϊκό Επιτροπάτο και όχι η καθοδήγηση του Λαϊκού Επιτροπάτου Παιδείας, όπως θα περίμενε κανείς, που ανέλαβε την πρωτοβουλία να γνωρίσει με λεπτομέρειες την κατάσταση στα Εργαστήρια.

Στις αρχές Φλεβάρη 1921 στάλθηκε εκεί ο γνωστός ιστορικός τέχνης καθηγητής Β.Α. Νικόλσκι, που εργαζόταν ως ανώτερος επιθεωρητής του Ραμπκρίν. Η ολόπλευρη διερεύνηση του έργου των Εργαστηρίων διήρκεσε σχεδόν ένα μήνα, μετά τον οποίο ο Νικόλσκι υπέβαλε έκθεση στην Επιθεώρηση Εκπαίδευσης του Ραμπκρίν σχετικά με την ανάγκη μεταρρύθμισης της Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών. Αυτή η εκτενής αναφορά ανέφερε τα εξής:

«Η διερεύνηση της σύγχρονης οργάνωσης και των δραστηριοτήτων των Ανώτατων καλλιτεχνικών τεχνικών εργαστηρίων της Μόσχας, που πραγματοποιήθηκε υπό την επίβλεψή μου από τους επιθεωρητές Οσκόλκοβα και Σμιρνόφ, σε σύνδεση με τις προσωπικές μου παρατηρήσεις για την πρόοδο της οργάνωσης της ανώτατης καλλιτεχνικής εκπαίδευσης επί δύο χρόνια, οδηγεί σε ορισμένα τελικά συμπεράσματα στα οποία θεωρώ απαραίτητο να επιστήσω την προσοχή σας.

Όπως είναι γνωστό, από τις πρώτες στιγμές της επανάστασης, μια ομάδα νέων φουτουριστών καλλιτεχνών πήρε στα χέρια της τη διαχείριση της κρατικής πολιτικής στα θέματα των εικαστικών τεχνών, ανακηρύσσοντας τη δική τους τέχνη είτε καθαρά προλεταριακή είτε ως αυτή που δείχνει το σωστό δρόμο για τη δημιουργία της κολεκτιβιστικής τέχνης του μέλλοντος.

Η σχεδόν τρίχρονη δραστηριότητα αυτής της ομάδας εικαστικών καλλιτεχνών οδήγησε στο γεγονός ότι η Πανρωσική Κεντρική Εκτελεστική Επιτροπή, το Συμβούλιο των Λαϊκών Επιτρόπων, η Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΡ και το Σοβιέτ της Μόσχας επανειλημμένα και σε διαφορετικές περιπτώσεις εξέφρασαν την οριστική αρνητική τους στάση απέναντι στην υποδούλωση όλης της εικαστικής τέχνης της Δημοκρατίας στις νέες φουτουριστικές τάσεις. Ο Λαϊκός Επίτροπος Παιδείας, που αρχικά υποστήριξε τους φουτουριστές αναγκάστηκε, εκ των πραγμάτων, να αλλάξει άποψη και να αναγνωρίσει ότι «όλη η οικοδόμηση της Δημοκρατίας σε θέματα τέχνης δεν μπορεί να υποτάσσεται στο φουτουρισμό», το σύμβολο κάτω από το οποίο προχωρά το Τμήμα Εικαστικών Τεχνών του ΛΕΠ.

Σε όλη την περίοδο της ύπαρξής του, το ΤΕΤ απέτυχε να εκπληρώσει το κύριο καθήκον του - να γίνει ο ρυθμιστής της κρατικής πολιτικής στα θέματα των εικαστικών τεχνών. Η υπαγορευμένη από μια ομάδα ακραίων νεωτεριστών, κοντόφθαλμη και επιζήμια πολιτική του ΤΕΤ μόνο διασπούσε την καλλιτεχνική ζωή της χώρας σε αντιμαχόμενα στρατόπεδα και έτσι δημιουργούσε αμέτρητα νέα εμπόδια στη συγκέντρωση της διεύθυνσης των υποθέσεων της τέχνης στα χέρια ενός έγκυρου κρατικού οργάνου. Ορισμένες αποτυχίες, που υπέστη στην πρακτική του δραστηριότητα το κατελιημμένο από τις φουτουριστικές τάσεις ΤΕΤ, οδήγησαν στο γεγονός ότι τα ιδρύματα, που χρειάζονται καλλιτεχνικά έργα, προσπαθούν με κάθε δυνατό τρόπο να τα εκπληρώσουν εκτός του ΤΕΤ, για παράδειγμα, το ΓΚΟΥΒΟΥΖ «Κύρια Διεύθυνση Στρατιωτικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων», που δε θέλει να υποστηρίξει τον φουτουρισμό, υπέβαλε παραγγελία πολλών

⁵ Εργατοαγροτική επιθεώρηση (Ραμπκρίν). Όργανο κρατικού ελέγχου (1920-1934)

εκατομμυρίων για δεκάδες πανό για τις στρατιωτικές λέσχες στους μαθητές του καλλιτέχνη Κοντσαλόφσκι. Οι νέες θεατρικές παραγωγές γίνονται σχεδόν όλες εκτός του ΤΕΤ κ.λπ.

Μη έχοντας ούτε την εξουσία ούτε τη δύναμη να γίνει πραγματικά επικεφαλής της καλλιτεχνικής ζωής της χώρας, το ΤΕΤ άρπαξε, με το δίκαιο του ισχυροτέρου, το θέμα της καλλιτεχνικής παιδείας της Δημοκρατίας, πασχίζοντας και εδώ να εμφυτεύσει, πάση θυσία, τον αγαπημένο του φουτουρισμό.

Το καλοκαίρι του 1920, το ΤΕΤ διακήρυξε την ιδέα της «βιομηχανικής τέχνης»⁶, δηλαδή μιας τέχνης που ενσωματώνεται απευθείας στην παραγωγή, με στόχο να αυξήσει την καλλιτεχνική τελειότητα των προϊόντων που παράγονται στα εργοστάσια και τις φάμπρικες και ταυτόχρονα να αυξήσει την ένταση της παραγωγής γενικά. Αυτή η ιδέα, υγιής στην ουσία της και ικανή να βρει με επιτυχία εφαρμογή σε πολλές από τις βιομηχανίες, που παράγουν αντικείμενα που, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, έρχονται σε επαφή με την τέχνη, ήταν κατανοητή, αλλά η εφαρμογή αυτής της ιδέας στη ζωή των κρατικών καλλιτεχνικών εργαστηρίων της Μόσχας προκάλεσε το βαθύ διχασμό μεταξύ των φοιτητών, στον οποίο θεωρούμε απαραίτητο να σταθούμε πιο αναλυτικά, βασιζόμενοι στην ιδέα ότι επιτέλους έφτασε η στιγμή που η Εργατοαγροτική Επιθεώρηση θα έπρεπε να παρέμβει στις υποθέσεις των εικαστικών τεχνών.

Στα κύρια χαρακτηριστικά της, η ιστορία των δραστηριοτήτων του ΤΕΤ στον τομέα της οργάνωσης της ανώτατης καλλιτεχνικής εκπαίδευσης έχει ως εξής. Στις 7 Σεπτέμβρη 1918, ο Λαϊκός Επίτροπος Παιδείας ενέκρινε τη νέα οργάνωση των καλλιτεχνικών σχολών της Δημοκρατίας, μετατρέποντάς τες σε Ελεύθερα Κρατικά Καλλιτεχνικά Εργαστήρια. Σε όλους τους φοιτητές δόθηκε το δικαίωμα της ελεύθερης εκλογής των επικεφαλής. Ωστόσο, όταν οι εκλογές στο 1ο και 2ο ελεύθερο εργαστήριο της Μόσχας έδειξαν στους επικεφαλής του ΤΕΤ, ότι η καλλιτεχνική νεολαία συμεριζόταν πολύ λιγότερο τον φουτουρισμό, απ' ό,τι περίμεναν οι νέοι παιδαγωγοί από το ΤΕΤ, στα εργαστήρια, όπως τον παλιό καλό καιρό, διορίστηκαν από το ΤΕΤ δικοί του φουτουριστές επικεφαλής, που δεν είχαν λάβει τη νόμιμη πλειοψηφία των ψήφων στις εκλογές. Η διακηρυγμένη ελευθερία της σχολής καταπατήθηκε με τον πιο απροσημάτιστο τρόπο και, όπως ήταν φυσικό, από εκείνη τη στιγμή στη σχολή άρχισαν οι ζυμώσεις. Η υπερβολικά ευθύγραμμη εφαρμογή των ιδεών της βιομηχανικής τέχνης επιτάχυνε τη διαδικασία αυτής της ζύμωσης που τώρα έχει προχωρήσει σε ανοιχτή διαμαρτυρία μερικών εκατοντάδων ανθρώπων, παρεμπιπτόντως, με την υποστήριξη του ανώτατου καθοδηγητή της εκπαιδευτικής και καλλιτεχνικής ζωής της χώρας, συντρόφου Λουνατσάρσκι.

Το γεγονός είναι ότι μετά τη διακήρυξη της αρχής της βιομηχανικής τέχνης, όλα τα προηγούμενα προγράμματα σπουδών και η ίδια η δομή των καλλιτεχνικών εργαστηρίων της Μόσχας άλλαξαν. Καταρχήν και τα δύο εργαστήρια (το καθαρά καλλιτεχνικό και των εφαρμοσμένων τεχνών) ενώθηκαν σε ένα και στο προσκήνιο τέθηκε η διδασκαλία των εφαρμοσμένων τεχνών. Τα νέα ενιαία κρατικά, αλλά όχι πλέον ελεύθερα, Καλλιτεχνικά Τεχνικά Εργαστήρια χωρίστηκαν σε 9 σχολές και το πρόγραμμα σπουδών τους είναι δομημένο έτσι, που ο κάθε νέος φοιτητής μπορεί να παραμείνει στα εργαστήρια για 7 χρόνια. Από τα 1.670 άτομα που αναφέρονται ως φοιτητές των καλλιτεχνικών-τεχνικών εργαστηρίων της Μόσχας, τα περισσότερα εγγράφηκαν στην προπαρασκευαστική σχολή

⁶ Στα ρωσικά ο όρος είναι “производственное искусство”, που κατά λέξη στα ελληνικά θα ήταν “τέχνη παραγωγής”, κατά το “σχέσεις παραγωγής”. Ο όρος, όπως εξηγείται και στα κείμενα, αφορά μια τέχνη άμεσα συνδεδεμένη με την παραγωγή και το αποτέλεσμά της. Μια πιθανή μετάφραση: “παραγωγική τέχνη” θα ήταν εννοιολογικά αδόκιμη (στυμ)

(671 άτομα) και, στη συνέχεια, στη σχολή ζωγραφικής (654 άτομα), την αρχιτεκτονική (152 άτομα) και τη γλυπτική (66 άτομα), δηλαδή ένας τεράστιος αριθμός νέων εξακολουθεί, παρ' όλα αυτά, να θέλει να σπουδάσει τη λεγόμενη καθαρή τέχνη, και όχι τις εφαρμοσμένες τέχνες. Σε ορισμένες καλλιτεχνικές-τεχνικές σχολές των εργαστηρίων φτάνουν σε τέτοιες παραξενιές, που η σχολή μετάλλων έχει μόνο 2 (δύο) ακροατές με 7 καθηγητές, η σχολή κλωστοϋφαντουργίας έχει 86 ακροατές με 24 καθηγητές, η σχολή κεραμικής με 17 καθηγητές έχει 21 ακροατές κ.λπ.

Έτσι, η ιδέα της βιομηχανικής τέχνης δεν συνάντησε ιδιαίτερη συμπάθεια μεταξύ των νέων φοιτητών, εν μέρει λόγω υπαιτιότητας των ίδιων των υπευθύνων των εργαστηρίων, αφού, χωρίς να εξοπλίσουν τα απαραίτητα εργαστήρια για τα πρακτικά μαθήματα, έσπευσαν να ανοίξουν την είσοδο των μαθητών στο σχολές. Από τη συνημμένη πράξη της 4ης Φλεβάρη είναι σαφές ότι στις σχολές κεραμικής, γυαλιού και κλωστοϋφαντουργίας δεν γίνονται καθόλου πρακτικά μαθήματα λόγω έλλειψης κλιβάνων και μηχανημάτων, η σχολή μετάλλων δεν μπορεί να λειτουργήσει κανονικά λόγω έλλειψης κτηρίου και η σχολή ξυλουργικής βρίσκεται αντιμέτωπη με την πλήρη αδυναμία απόκτησης προμηθειών υλικών και εργαλείων.

Δεδομένου ότι το όλο νόημα της εισαγωγής της βιομηχανικής τέχνης, προφανώς, δεν έγκειται στη θεωρητική, στα χαρτιά, αλλά στην καθαρά πρακτική εκπαίδευση των τόσο απαραίτητων για τη Δημοκρατία εργαζομένων υψηλής εξειδίκευσης, τίθεται φυσικά το ερώτημα περί της σκοπιμότητας της δαπάνης εκατομμυρίων για την εξυπηρέτηση λίγο-πολύ θεωρητικών μαθημάτων για τους 127 φοιτητές με τους οποίους ασχολούνται 75 καθηγητές. Πόσο θα κοστίζει στο κράτος κάθε απόφοιτος της βιομηχανικής τέχνης, αν συνυπολογίσουμε την ερημιά των τάξεων και το γενικό επταετές πρόγραμμα!

Όμως η ακραία ανυπομονησία του ΤΕΤ στα θέματα της πρακτικής εφαρμογής της ιδέας της βιομηχανικής τέχνης που διακήρυξε, δεν αντικατοπτρίστηκε μόνο στη βιαστικά οργανωμένη διδασκαλία χωρίς τα απαραίτητα βοηθήματα και σχεδόν χωρίς μαθητές (ο αριθμός που έχουμε στη διάθεσή μας των προσώπων που είναι εγγεγραμμένα στις επιμέρους σχολές είναι, φυσικά, πολλές φορές υψηλότερος από τον αριθμό των ακροατών που παρακολουθούν πραγματικά τις διαλέξεις). Τα ίδια τα προγράμματα διδασκαλίας των μαθημάτων της καθαρής τέχνης, και ειδικότερα της ζωγραφικής, είναι δομημένα με τέτοιο τρόπο που στους μαθητές δημιουργούνται σοβαρές αμφιβολίες για το εάν το νέο τους σχολείο θα τους οδηγήσει στη γνώση τουλάχιστον των τεχνικών της ζωγραφικής, δηλαδή στις ελάχιστες γνώσεις, που πρέπει να δίνει κάθε σχολή τέχνης. Στο βαθμό που φαίνεται σχετικά εύκολο να εφαρμοστούν οι αρχές της βιομηχανικής τέχνης στον τομέα των εφαρμοσμένων τεχνών που σχετίζονται με τη βιομηχανία, στον ίδιο βαθμό αυτή η εφαρμογή είναι δύσκολη σε σχέση με την καθαρή τέχνη, που οργανικά δεν μπορεί να συνδεθεί με τη φάμπρικα και το εργοστάσιο. Είναι αλήθεια ότι οι λάτρεις της ιδέας της βιομηχανικής τέχνης δήλωσαν ότι η διαφορά μεταξύ καθαρής και εφαρμοσμένης τέχνης εξαλείφεται, αλλά αυτή η δήλωση, φυσικά, παρέμεινε και θα παραμείνει μια κενή φράση για τον κάθε άνθρωπο, που καταλαβαίνει τη διαφορά μεταξύ της ζωγραφικής του Σούρικοφ και του πιο όμορφου πιάτου του εργοστασίου πορσελάνης της Πετρούπολης. Αυτές οι αμφιβολίες ενισχύθηκαν περαιτέρω από το γεγονός ότι στα μεταρρυθμισμένα εργαστήρια συνεχίστηκε το προηγούμενο σύστημα πατρωνίας των φουτουριστικών ρευμάτων. Έτσι, επικεφαλής του κύριου τμήματος της σχολής ζωγραφικής, του τμήματος από το οποίο ξεκινά η πραγματική διδασκαλία της ζωγραφικής, τοποθετήθηκαν δύο φουτουριστές: ο Μπαράνοφ-Ροσινέ και ο Κλιούν.

Αυτές οι αμφιβολίες οδήγησαν τελικά στην ανοιχτή διαμαρτυρία της ομάδας φοιτητών των Καλλιτεχνικών Τεχνικών Εργαστηρίων, που βρήκε υποστήριξη μεταξύ ορισμένων καλλιτεχνών και καλλιτεχνικών παραγόντων και στο Λαϊκό Επιτροπάτο Παιδείας. Αυτοί που διαμαρτύρονται εξέλεξαν μια ειδική επιτροπή για να οργανώσει νέα, πραγματικά ελεύθερα κρατικά εργαστήρια ζωγραφικής. Η επιτροπή επεξεργάστηκε τις Θέσεις και το πρόγραμμα αυτών των εργαστηρίων, όμως, παρά τη συμπάθεια του συν. Λουνατσάρσκι, δεν έχουν καταφέρει ακόμη να αποκτήσουν τις εγκαταστάσεις του πρώην 1ου Εργαστηρίου στην οδό Μιασνίτσκογια, αλλά και το ΤΕΤ αρνείται στους διαμαρτυρούμενους ακόμα και το δικαίωμα να δημιουργήσουν γραφείο πληροφοριών στα υπάρχοντα Κρατικά Καλλιτεχνικά Τεχνικά Εργαστήρια και τους απαγορεύει την εισαγωγή νέων φοιτητών στις τάξεις τους, με μια λέξη, προσπαθεί με κάθε τρόπο να επιβραδύνει ή να σβήσει τη δυσάρεστη για το ίδιο υπόθεση. Αφορμή γι' αυτόν τον συναγερμό από την πλευρά του ΤΕΤ υπήρξε, προφανώς, το γεγονός ότι το Νοέμβριο του 1920 διαμαρτύρονταν 115 άτομα, ενώ μέχρι τα μέσα του Γενάρη ο αριθμός τους έφτασε τα 240 άτομα, με το 90% να είναι φοιτητές των νεοσύστατων Καλλιτεχνικών Τεχνικών Εργαστηρίων Βιομηχανικής Τέχνης του ΤΕΤ.

Αυτή τη στιγμή, η οργανωτική επιτροπή όσων διαμαρτύρονται απευθύνθηκε για βοήθεια στη Διεύθυνση Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, όπου έχει μεταφερθεί όλο το θέμα της διοργάνωσης καλλιτεχνικών εργαστηρίων μη φουτουριστικής κατεύθυνσης, ανεξάρτητων από το ΤΕΤ.

Συνοψίζοντας όλα όσα ειπώθηκαν, καταλήγουμε στην ακόλουθη αλυσίδα συμπερασμάτων: ο φουτουρισμός, φυσικά, μακράν δεν καλύπτει όλα τα ρεύματα της σύγχρονης τέχνης, που έχουν ίσα δικαιώματα ύπαρξης και ανάπτυξης με τον φουτουρισμό. Αν ο φουτουρισμός δεν ανταποκρίθηκε στις φιλοδοξίες που του είχαν αποδοθεί - να γίνει ο μόνος αληθινός δρόμος προς την προλεταριακή τέχνη, τότε φυσικά δεν μπορεί να αναγνωριστεί ως η μόνη προστατευόμενη από το κράτος κατεύθυνση στην τέχνη, όπως ίσχυε στην πραγματικότητα μέχρι τώρα. Προσπαθώντας για τη δημιουργία μιας νέας προλεταριακής εικαστικής τέχνης, το κράτος πρέπει να παρέχει σε αυτόν τον τομέα την ίδια ελευθερία αναζητήσεων και διδασκαλίας, που παρέχει στον τομέα του θεάτρου και της μουσικής.

Η κατάσταση που έχει δημιουργηθεί σήμερα στο θέμα της σχολής τέχνης επιστρέφει τη Ρωσία στην εποχή του τσαρισμού. Τη δεκαετία του '60, η Ακαδημία Τεχνών, υπό την προστασία των τσάρων και της αυλής, καταδίωκε και υποδούλωνε όλα τα ρεύματα στην τέχνη, που δεν της ήταν αρεστά, και τελικά έφτασε να δει μια εξέγερση και μια ρήξη μαζί της, που δημιούργησε τους Περεντβίζνικι (Περιπλανώμενους, σμ).⁷ Έτσι και τώρα, η νέα Φουτουριστική Ακαδημία, που υποστηρίζεται από το ΤΕΤ, διώκει όλους όσους διαφωνούν και θέλει να βιάσει κάθε ταλέντο, ακόμα και προλεταριακό, αν δεν υποκύπτει στα στενά δόγματα του κάθε κυβοφουτουρισμού και της όποιας άλλης τελευταίας λέξης της αστικής τέχνης της Δύσης. Όπως τότε έτσι και τώρα, υπάρχει μια εξέγερση της νεολαίας, μια ανοιχτή ρήξη με τον φουτουρισμό, που προσπαθεί να γίνει ένας ίδιος γαιοκτήμονας στην τέχνη όπως ήταν η καταδικασμένη από ολόκληρη την ιστορία τσαρική Ακαδημία «Τεχνών».

Με βάση αυτές τις θέσεις και λαμβάνοντας υπόψη ότι η σχολή τέχνης που δημιουργούν όσοι διαμαρτύρονται θα είναι πλήρως προσβάσιμη στο προλεταριάτο μέσω της εργατικής σχολής που

⁷ Περεντβίζνικι: ένωση Ρώσων καλλιτεχνών που προέκυψε στο τελευταίο τρίτο του 19ου αιώνα και υπήρχε μέχρι το 1923. Από αισθητικής άποψης, τα μέλη του Συνεταιρισμού, μέχρι τη δεκαετία του 1890, αντιτάχθηκαν σκόπιμα στους ακαδημαϊκούς. Εμπνέονταν από τις ιδέες των Ναρόντικων (σμ)

ιδρύεται εντός της, θα το θεωρούσα επιθυμητό στο μέγιστο βαθμό να παρασχεθεί υποστήριξη σε αυτή τη σχολή, κάτι για το οποίο θα ήταν απαραίτητο:

1) Να αποταθούμε στη Διεύθυνση Επαγγελματικής Εκπαίδευσης αναφέροντας την επιθυμία να ικανοποιηθεί το αίτημα της οργανωτικής επιτροπής για τη δημιουργία Ελεύθερων Κρατικών Εργαστηρίων Ζωγραφικής στη Μόσχα, με την υποστήριξη του Λαϊκού Επιτροπάτου Παιδείας.

2) Να προταθεί στο ΤΕΤ να κλείσει προσωρινά εκείνες τις τεχνικές σχολές της πρώην Κρατικής Καλλιτεχνικής Τεχνικής Σχολής στη Μόσχα, στις οποίες δεν μπορούν να διεξαχθούν πρακτικά μαθήματα, λόγω έλλειψης απαραίτητων χώρων, υλικών και εξοπλισμού και εκείνες τις σχολές, στις οποίες έχουν εγγραφεί λιγότεροι από 30 φοιτητές, χρησιμοποιώντας τους ελεύθερους χώρους για να ξεδιπλωθεί το έργο των άλλων σχολών. Να συνεχίσουν να ανοίγουν για μαθήματα μόνο εκείνες οι τεχνικές και καλλιτεχνικές σχολές που θα είναι εξοπλισμένες για πρακτικές εργασίες και θα προσελκύουν τουλάχιστον 30 φοιτητές η καθεμία.

3) Ενόψει της έκκλησης της οργανωτικής επιτροπής για βοήθεια προς την ΚΕ του ΚΚΡ, να τεθεί υπόψη για γνωμοδосία στο Ραμπλρίν σχετικά με την τρέχουσα υπόθεση και τα μέτρα που έχει λάβει». (ЦГА РСФСР, ф. 2306, оп. 23, ед. хр. 156, лл. 13–15 – ККА, ó.π.).

Το σημείωμα του Νικόλσκι χρονολογείται από τις 2 Μάρτη και ήδη στις 4 Μάρτη 1921, με την ένδειξη «Επείγον», το μέλος του συμβουλίου του Λαϊκού Επιτροπάτου Εργατοαγροτικής Επιθεώρησης Μ.Κ. Βετόσκιν έστειλε ένα αντίγραφο του στο συμβούλιο του Λαϊκού Επιτροπάτου Παιδείας, δηλώνοντας ότι το ΛΕΕΕ θεωρεί απαραίτητα τα ακόλουθα μέτρα από την πλευρά του Λαϊκού Επιτροπάτου Παιδείας:

1) Να δώσει αμέσως εντολή στο ΤΕΤ να κλείσει προσωρινά εκείνες τις σχολές της Ανώτατης Κρατικής Καλλιτεχνικής-Τεχνικής Σχολής της Μόσχας στις οποίες δεν μπορούν να διεξαχθούν πρακτικά μαθήματα λόγω της έλλειψης απαραίτητων χώρων, υλικών και εξοπλισμού, καθώς και εκείνες τις σχολές στις οποίες αυτή τη στιγμή υπάρχουν λιγότεροι από 30 ακροατές.

2) Να αναφέρει με κατηγορηματικό τρόπο, ότι είναι απαράδεκτο από την πλευρά του ΤΕΤ να απορρίπτεται η οργάνωση γραφείου αναφοράς στα υπάρχοντα κρατικά εργαστήρια.

3) Να δώσει εντολή στο ΤΕΤ (εάν αυτό δεν έχει γίνει ακόμα) να παράσχει αμέσως και χωρίς καμία δικαιολογία στην οργανωτική επιτροπή για τη δημιουργία Κρατικών Εργαστηρίων Ζωγραφικής το κτήριο της πρώην Σχολής Ζωγραφικής και Γλυπτικής στην οδό Μιασνίτσακγια.

4) Να επιτρέψει τη διοργάνωση αυτών των εργαστηρίων όχι μόνο για το δεδομένο δυναμικό της αποσχισθείσας ομάδας των αντιφουτουριστών, αλλά και για όλους τους νεοεισερχόμενους, επισημαίνοντας στο ΤΕΤ το απαράδεκτο των μεθόδων που χρησιμοποιεί για την καταπολέμηση της ρεαλιστικής κατεύθυνσης στην τέχνη (ό.π λ. 7).

Ο Βετόσκιν ζήτησε να «ενημερωθεί αμέσως» προσωπικά για όλες τις εντολές που δόθηκαν σχετικά με αυτό το θέμα.

Όπως θα μπορούσε να υποθεθεί, για την επίλυση αυτού του ζητήματος, ο Λουνατσάρσκι πήρε τον πιο δύσκολο δρόμο, χωρίς να ξεχωρίζει τους «Μπογκντανοφιστές», δηλαδή την ομάδα των φοιτητών του ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ, εξ ονόματος της οποίας μιλούσε ο φοιτητής Μπογκντάνοφ, από τη σύνθεση του ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ, αλλά φροντίζοντας για τη μελλοντική μοίρα και των υπολοίπων φοιτητών, που είχαν

αφεθεί στην τύχη τους. Χρειαζόταν μια μεταρρύθμιση της διδασκαλίας στο σύνολο των Εργαστηρίων.

Στις 14 Απρίλη 1921, υπό την προεδρία του Λουνατσάρσκι, πραγματοποιήθηκε μια ευρεία συνεδρίαση του Συμβουλίου του ΤΕΤ του Λαϊκού Επιτροπάτου Παιδείας, που συγκλήθηκε για να εξετάσει την κατάσταση στο ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ. Μετά από σύντομη ανταλλαγή απόψεων, αποφασίστηκε η δημιουργία ειδικής επιτροπής για την εξέταση του προγράμματος σπουδών των Εργαστηρίων. Επικεφαλής της επιτροπής ήταν ο Λουνατσάρσκι και περιλάμβανε τον πρώτο πρόεδρο της Κύριας Επιτροπής Τέχνης του Λαϊκού Επιτροπάτου Παιδείας Α.Μ. Ρόσκι, τον Ν.Π. Στέρενμπεργκ, τον Ε.Β. Ραβντέλ και τον εκπρόσωπο της Εργατοαγροτικής επιθεώρησης Α. Ιβάνοφ. Εφόσον η πρωτοβουλία για την αναθεώρηση του διδακτικού προγράμματος ανήκε στους «Μπογκντανοφιστές», τους ζητήθηκε να παρουσιάσουν το δικό τους σχέδιο ενός νέου προγράμματος (ЦГА РСФСР, φ. 2306, оп. 23, ед. хр. 58, л. 36 - Κεντρικό Κρατικό Αρχείο της ΣΟΣΔΡ).

Αντίγραφο των πρακτικών αυτής της διευρυμένης συνεδρίασης του συμβουλίου του ΤΕΤ στάλθηκε στο Λαϊκό Επιτροπάτο της Εργατοαγροτικής Επιθεώρησης.

Ταυτόχρονα, ο Λουνατσάρσκι αποφάσισε να κάνει μια σειρά από προσωπικές μετακινήσεις. Στις 16 Απρίλη, έστειλε δύο τηλεφωνικά μηνύματα στον Γραμματέα του Συμβουλίου του ΛΕΠ Φ.Γ. Ζιμόφσκι. Ενημερώνοντας ότι δεν θα μπορούσε να παραστεί προσωπικά στη συνεδρίαση του Συμβουλίου, ο Λουνατσάρσκι στο πρώτο τηλεφωνικό μήνυμα ζητούσε από το Συμβούλιο να εγκρίνει τον Νάταν Άλτμαν ως επικεφαλής του ΤΕΤ αντί του Στέρενμπεργκ (ЦГА РСФСР, φ. 2306, оп. 1, ед. хр. 560, л. 9 об - Κεντρικό Κρατικό Αρχείο της ΣΟΣΔΡ).

Στο δεύτερο τηλεφωνικό μήνυμα, ενημέρωνε για τη στάση του σχετικά με την «απόρριψη από την Κύρια Επιτροπή Τέχνης» του επικεφαλής του ΤΕΤ της Διεύθυνσης Πολιτικής Διαφώτισης Π.Γ. Κισέλις:⁸

«Προσωπικά τρέφω μεγάλο σεβασμό για τον σύντροφο Κισέλις και θέλω να τον δω και στο μέλλον στον ρόλο του υπεύθυνου επιθεωρητή ή κάτι σ' αυτό το πνεύμα. Ωστόσο, τόσο οι οργανωτικές του ικανότητες όσο και οι σχέσεις που έχει αναπτύξει με άλλους καλλιτέχνες αποτελούν σοβαρό εμπόδιο για την παραμονή του στη βασική θέση. Σας ζητώ να ανακοινώσετε αυτή μου τη γνώμη στο Συμβούλιο» (ЦГА РСФСР, φ. 2306, оп. 1, ед. хр. 560, л. 19 - Κεντρικό Κρατικό Αρχείο της ΣΟΣΔΡ).

Είναι δύσκολο να πούμε τι προκάλεσε αυτή την απόφαση. Ο Κισέλις ήταν καλλιτέχνης της ρεαλιστικής κατεύθυνσης, αργότερα υπήρξε μια από τις κορυφαίες φυσιογνωμίες της Ένωσης Καλλιτεχνών της Επαναστατικής Ρωσίας (ΕΚΕΡ). Είναι πιθανό ο Λένιν να έμαθε για τη σχέση του Λουνατσάρσκι απέναντι στον Κισέλις και γι' αυτό, στις 6 Μάη, σε σημείωμα προς τον Μ.Ν. Ποκρόφσκι, ζήτησε «βοήθεια στον αγώνα κατά του φουτουρισμού» και μεταξύ άλλων ανέφερε:

«Τον Κισέλις, που, όπως λένε, είναι καλλιτέχνης-«ρεαλιστής», ο Λουνατσάρσκι, λέει, τον εξοστράκισε, προωθώντας τον φουτουριστή και άμεσα και έμμεσα. Μα δεν μπορεί να βρεθούν σίγουροι αντιφουτουριστές;». (Λένιν, Άπαντα, τ. 52, σελ. 180).

⁸ Πιότρ Γιούριεβιτς Κισέλις (1 Μαΐου [13], 1890 - 15 Μαΐου 1940.) - καλλιτέχνης, ζωγράφος πορτρέτων, δάσκαλος, συμμετείχε στον Εμφύλιο Πόλεμο, ένας από τους ιδρυτές της Ένωσης Καλλιτεχνών της Επαναστατικής Ρωσίας (σμι)

Οι φόβοι του Λένιν ήταν βάσιμοι: ο νέος επικεφαλής του ΤΕΤ, Νάταν Άλτμαν, ήταν ένας από τους στενότερους βοηθούς του Στέρενμπεργκ για τρία χρόνια.

Εκείνη τη μέρα, στις 6 Μάη, ο Λουνατσάρσκι παρακολούθησε μια συνεδρίαση του Συμβουλίου των Λαϊκών Επιτρόπων, όπου αντάλλαξε σημειώσεις με τον Λένιν σχετικά με το «150.000.000» του Μαγιακόφσκι.

Ίσως σε ένα σημείωμα που δεν έφτασε σε μας ή προφορικά, ο Λένιν υπενθύμισε επίσης στον Λουνατσάρσκι την αναφερόμενη μεταρρύθμιση του ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ. Αυτό αποδεικνύεται έμμεσα από το σημείωμά του προς τον Ποκρόφσκι, όπου έγραφε με ανησυχία για την απομάκρυνση του Κισέλις, και ιδιαίτερα από το γεγονός ότι ακριβώς εκείνη την ημέρα συνεδρίασε, επιτέλους, για πρώτη φορά, η επιτροπή για τη μεταρρύθμιση του ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ, που συγκλήθηκε βιαστικά από τον Λουνατσάρσκι.

Η επιτροπή διευρύνθηκε: εκτός από τανωρίτερα διορισμένα μέλη της επιτροπής (εκτός από τον Στέρενμπεργκ, συμπεριλαμβανομένου του Άλτμαν), περιλήφθηκαν επίσης ο ρεαλιστής καλλιτέχνης Κ.Φ. Γιούον και δύο φοιτητές του ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ: ο «φουτουριστής» Σ. Σένκιν (αυτός που άφησε ενδιαφέρουσες αναμνήσεις για την επίσκεψη του Λένιν στο ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ) και ο «ρεαλιστής» Σ. Μπογκντάνοφ (ЦГА РСФСР, φ. 2306, оп. 23, ед. хр. 88, л. 63 - Κεντρικό Κρατικό Αρχείο της ΣΟΣΔΡ).

Στη συνεδρίαση της επιτροπής ξεκίνησε η προκαταρκτική εξέταση του προγράμματος της κύριας, σχολής ζωγραφικής των Εργαστηρίων. Δεδομένου ότι οι «Μπογκντάνοφιστές» φοιτητές δεν είχαν προετοιμάσει το σχέδιο του προγράμματός τους, με πρόταση του Λουνατσάρσκι, ανατέθηκε στον καθηγητή της σχολής, Γιούον, να συντάξει το σχέδιο και η επόμενη συνεδρίαση της επιτροπής προγραμματίστηκε για τις 9 Μάη.

Στη δεύτερη συνεδρίαση της επιτροπής, ο Γιούον έκανε μια εισήγηση, στην οποία προσπάθησε να συμβιβάσει και τις δύο απόψεις, προβάλλοντας την κύρια θέση: «Δεν υπάρχει τέχνη ούτε δεξιά ούτε αριστερή, αλλά υπάρχει καλή ή κακή, απαραίτητη ή περιττή, επιθυμητή ή ανεπιθύμητη» (ό.π., λ. 65).

Ταυτόχρονα, ο Γιούον εκφράστηκε υπέρ της ρεαλιστικής κατεύθυνσης στην τέχνη, προτείνοντας μια επιστροφή στην κλασική διατύπωση της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης: πρώτα, μια κοινή μελέτη των τεχνικών της ζωγραφικής για όλους τους καλλιτέχνες και μόνο έπειτα μελέτη σε μεμονωμένα εργαστήρια.

Δυστυχώς, η μεγάλη ομιλία του Λουνατσάρσκι για την εισήγηση του Γιούον δεν στενογραφήθηκε. Τα πρακτικά περιέχουν την ακόλουθη γραμματειακή καταχώρηση:

«Αυτός (ο Λουνατσάρσκι) σημειώνει ότι οι καλλιτέχνες της δεξιάς κατεύθυνσης απορρίπτουν την αναλυτική προσέγγιση της ζωγραφικής. Ανάμεσα στους αριστερούς καλλιτέχνες μπορούμε να βρούμε πιο εύκολα αναλυτές. Στη δεκαετία του 60-70 του περασμένου αιώνα άρχισαν να καταλήγουν στο συμπέρασμα, ότι η τεχνική είχε εξαντληθεί. Στην πραγματικότητα, η τέχνη χτίζεται πλέον πάνω σε μεμονωμένα ονόματα, ενώ στην παλιά ολλανδική σχολή όλοι οι καλλιτέχνες ήταν δεξιοτέχνες. Το πρώτο πλήγμα στη συνθετική τέχνη δόθηκε από τους ιμπρεσιονιστές και άρχισαν οι αναλυτικές αναζητήσεις. Ο σύντροφος Λουνατσάρσκι υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει τέχνη που να μην μπορεί να μελετηθεί αναλυτικά, αφού τα πάντα μπορούν να διαιρεθούν, αλλά η αναλυτική διδασκαλία πρέπει

να μπει στο παρασκήνιο. Σε ό,τι αφορά τα γνωστικά αντικείμενα, ο σ. Λουνατσάρσκι προτείνει την ακόλουθη διαίρεση:

1. Χρώμα (το χρώμα ως τέτοιο, να διδαχθεί πώς να δίνεται ο επιδιωκόμενος τόνος, ποιο χρώμα συντονίζεται ή δεν συντονίζεται με ποιο).
2. Μορφή (σε φωτοσκιάσεις, σε μονοχρωματικές αναπαραγωγές, σε διάχυτο φως της ημέρας).
3. Παραλλαγή του κύριου χρώματος (μορφή και χρώμα).
4. Πολύχρωμη σύνθεση (αυτό το μάθημα μπορεί να χωριστεί μεταξύ των διδακτικών περιόδων 1 και 3).
5. Χωρική σύνθεση και κατασκευή (ικανότητα απεικόνισης ενός αντικειμένου στο χώρο και κατανομής της εικόνας στον καμβά).
6. Υφή (όλη η τεχνική της δεξιοτεχνίας, λεπτομερής μελέτη της λαδομπογιάς και των ιδιοτήτων της, τεχνική νωπογραφίας, ακουαρέλα).
7. Αναλυτική μελέτη ζωγραφικής. Η ιδέα ενός αναλυτικού μαθήματος είναι σωστή, αλλά πρώτα στο τμήμα δοκιμασίας ο σπουδαστής πρέπει να δείξει ότι μπορεί να είναι ζωγράφος (συνθετική μέθοδος). Στη συνέχεια, στο κυρίως τμήμα, ο σπουδαστής μελετά τη ζωγραφική αναλυτικά, μέσω των μαθημάτων, και στη συνέχεια, σε ειδικά εργαστήρια, ξανά με τη συνθετική μέθοδο. Μια έτσι δομημένη σχολή θα ικανοποιούσε όλους και, ίσως, να μην χρειαζόταν ένα παράλληλο πρόγραμμα» (ό.π., λ. 64).

Κανείς άλλος δεν μίλησε και το ψήφισμα που πρότεινε ο Λουνατσάρσκι εγκρίθηκε ομόφωνα:

- «1. Η διδασκαλία θα πρέπει να είναι δομημένη ως εξής: 1) προπαρασκευαστικό τμήμα δοκιμασίας. 2) κύριο (αναλυτικό) τμήμα. 3) ειδικό (συνθετικό) τμήμα.
2. Να αναγνωριστεί κατ' αρχήν ότι είναι δυνατό η λεγόμενη ομάδα των Μπογντανοφιστών να μεταφερθεί σε ειδικά εργαστήρια, ως προσωρινό μέτρο, χωρίς να περάσουν μαθήματα, με αντίστοιχη σημείωση στο βαθμολόγιο.
 3. Να αναγνωριστεί το δικαίωμα των τελειόφοιτων να δημιουργούν ομάδες υπό την καθοδήγηση της σχολής» (ό.π.).

Θα φαινόταν ότι το ζήτημα διευθετήθηκε, οι ρεαλιστές φοιτητές έλαβαν τελικά το δικαίωμα να δημιουργήσουν τα δικά τους εργαστήρια και το μονοπώλιο των φουτουριστών στην ανώτατη καλλιτεχνική εκπαίδευση εξαλείφθηκε. Ωστόσο, το θέμα δεν τελείωσε εκεί: οι «αριστεροί» καθηγητές του ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ – Α.Μ. Στέρενμπεργκ, Κ.Σ. Μαλέβιτς, Α.Β. Λεντούλοφ και άλλοι - αρνήθηκαν να αναγνωρίσουν τις αποφάσεις της επιτροπής, στηρίζοντας την άρνησή τους στο γεγονός ότι δεν ήταν παρών εκπρόσωπός τους στις εργασίες της επιτροπής (Ο Στέρενμπεργκ και ο Άλτμαν, που δεν ήταν ποτέ θεωρητικοί, συνήθως παρέμεναν σιωπηλοί στις συνεδριάσεις και ο πρύτανης του ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ, Ραβντέλ, στάλθηκε με κομματική αποστολή να εργαστεί προσωρινά στην ύπαιθρο και δεν συμμετείχε στις εργασίες της επιτροπής).

Στις 18 Μάη, η επιτροπή συνεδρίασε ξανά υπό την προεδρία του Λουνατσάρσκι, πολλοί καθηγητές των Εργαστηρίων, τόσο «αριστεροί» και «δεξιόι», ήταν επίσης παρόντες, περισσότερα από είκοσι άτομα.

Εκ μέρους του σώματος των καθηγητών, ο Α.Β. Λεντούλοφ έκανε μια δυναμική διαμαρτυρία ενάντια στο νέο πρόγραμμα. Μετά από πρόταση του Λουνατσάρσκι, οι συγκεντρωμένοι υποχρέωσαν τους «αντιπολιτευόμενους» να παρουσιάσουν τη δική τους εκδοχή του προγράμματος για συζήτηση εντός μιας εβδομάδας.

Στη συνέχεια στα πρακτικά αναφέρεται:

«Μετά από ανταλλαγή απόψεων, ο σ. Λουνατσάρσκι προτείνει την αναστολή των εργασιών της Επιτροπής για μια εβδομάδα, ώστε να δοθεί η ευκαιρία στους καθηγητές να εξοικειωθούν με το προηγούμενο έργο της Επιτροπής και να παρουσιάσουν τις θέσεις τους για το πρόγραμμα. Δεν χρειάζεται να πέφτουμε σε μια τέτοια δραματοποίηση. Είμαστε όλοι παιδιά της κρίσης και αυτή η κρίση αποσύνθεσης είχε πιο δραματική επίδραση στη ζωγραφική, αλλά είναι απαραίτητη για το μέλλον. Έχει προκύψει ένας εξαιρετικά οξύς αγώνας κατευθύνσεων, αλλά η κρατική εξουσία δεν θα προτιμήσει καμία κατεύθυνση, και αν αναγκαστήκαμε να βασιστούμε στην ομάδα των αριστερών, είναι επειδή οι άλλοι δεν είναι οργανωμένοι και δεν υπάρχει καμία δυνατότητα να βασιστούμε σ' αυτούς. Βεβαίως υπάρχουν ελλείψεις στη δουλειά και δυσανεμία για αυτή τη δουλειά, αλλά αν ήταν επικεφαλής η άλλη ομάδα, θα γινόταν το ίδιο. Στη σημερινή εποχή είναι δύσκολο να επεξεργαστούμε ένα πρόγραμμα. Θα προσπαθήσουμε να συμφωνήσουμε σε έναν τρόπο εισαγωγής αποδεκτό απ' όλους και εάν δεν υπάρξει μια ομάδα ικανή να πραγματοποιήσει το έργο ή δεν είναι δυνατό να συμφωνήσουμε σε ένα ελάχιστο αποδεκτό από όλους, τότε υπάρχει μόνο μία διέξοδος - να δημιουργήσουμε Ελεύθερα Εργαστήρια. Μπορείτε να διδάξετε επιστημονικά εκεί όπου υπάρχουν επιστημονικές βάσεις, μπορείτε να διδάξετε, να αναζητήσετε σε μεμονωμένα εργαστήρια» (ό.π., λ. 66).

Από την πλευρά του, ο Λουνατσάρσκι αποφάσισε να λάβει μέτρα για να ενισχύσει την επιρροή των ρεαλιστών καλλιτεχνών στην καθοδήγηση της καλλιτεχνικής ζωής της χώρας. Αυτό αποδεικνύεται από το περιεχόμενο του παρακάτω αποσπάσματος που έλαβε από το δελτίο της συνεδρίασης της εταιρείας καλλιτεχνών «Κόσμος της τέχνης» της 25ης Μάη 1921:

«Να ζητηθεί από τον Λαϊκό Επίτροπο Παιδείας Α.Β. Λουνατσάρσκι να επιβεβαιώσει την απολύτως συγκεκριμένη δήλωσή του στη συνάντηση των καλλιτεχνών, που πραγματοποιήθηκε στο διαμέρισμα του Π.Π. Κοντσαλόφσκι, σχετικά με την αποχώρηση του Ν.Π. Στέρενμπεργκ, μετά την οποία ο σύλλογος «Κόσμος της τέχνης» θα αξιοποιήσει την πρόταση του Λαϊκού Επιτρόπου Α.Β. Λουνατσάρσκι και θα υποδείξει τους ήδη επιλεγμένους υποψηφίους του για τη Διεύθυνση Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και τα ΤΕΤ, με τους οποίους ο Σύλλογος θεωρεί ότι είναι δυνατό να έρθει σε επαφή για τη ρύθμιση της καλλιτεχνικής ζωής της χώρας και τη δημιουργία μιας κανονικής υγιούς σχολής.

Ο Σύλλογος δεν παρουσιάζει προγραμματικές θέσεις για τα κρατικά ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ, καθώς η συνεδρίαση της Σχολής Ζωγραφικής των Εργαστηρίων δεν συγκλήθηκε για άγνωστους λόγους και, ως εκ τούτου, οι καθηγητές των κρατικών ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ, που είναι μέλη του Συλλόγου, στερήθηκαν ακόμη και τη δυνατότητα να ενημερωθούν για τα πρακτικά των συνεδριάσεων της επιτροπής προγράμματος και να υλοποιήσουν τα αντίστοιχα καθήκοντα που έθεσε ο Λαϊκός Επίτροπος. Ο Σύλλογος έχει επεξεργαστεί μια θέση αρχών προς το ζήτημα της κατάρτισης προγραμμάτων» (ЦГА РСФСР, ф. 2306, оп. 2, ед. хр. 735, л. 451–451 об. - Κεντρικό Κρατικό Αρχείο της ΣΟΣΔΡ).

Όπως βλέπουμε, οι καθηγητές του ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ δεν υπέβαλαν το σχέδιο νέου εκπαιδευτικού προγράμματος εντός της «προθεσμίας της εβδομάδας». Ταυτόχρονα, το ψήφισμα της Επιτροπής του Λουνατσάρσκι της 18ης Μάη 1921, που παραχωρούσε στους «Μπογκντανοφιστές» το δικαίωμα να δημιουργήσουν τα δικά τους εργαστήρια ρεαλιστικού τύπου, συνάντησε την αντίδραση των «αριστερών» καθηγητών των Εργαστηρίων και έμεινε στα χαρτιά.

Η τελευταία περίπτωση ανάγκασε τους «ρεαλιστές» φοιτητές, που θυμόντουσαν καλά την επίσκεψη του Λένιν στο ΒΧΟΥΤΕΜΑΣ, να στραφούν προσωπικά στον Βλαντίμιρ Ίλιτς ζητώντας βοήθεια στον αγώνα κατά των φουτουριστών.

Στις 13 Ιούνη 1921, στάλθηκε στον Λένιν η ακόλουθη επιστολή (αντίγραφα στάλθηκαν επίσης στον Λουνατσάρσκι, στον πρόεδρο του συμβουλίου της Διεύθυνσης Επαγγελματικής εκπαίδευσης, Ε.Α. Πρεομπραζένσκι, στην πρόεδρο του συμβουλίου της Διεύθυνσης πολιτικής διαφώτισης Ν.Κ. Κρούπσκαγια (Ουλιάνοβα) και στο Λαϊκό Επιτροπάτο Εργατοαγροτικής Επιθεώρησης):

«Εκ μέρους της ομάδας φοιτητών των Ανώτατων Κρατικών Καλλιτεχνικών - Τεχνικών Εργαστηρίων της Μόσχας που αποτελούν: ζωγράφοι - έως 400 άτομα, γλύπτες - έως 50 άτομα και αρχιτέκτονες - έως 150 άτομα, η οργανωτική επιτροπή απευθύνεται σε Σας για τον ακόλουθο λόγο.

Μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση ακολούθησαν αρκετές προσπάθειες αναδιοργάνωσης της καλλιτεχνικής σχολής. Τελικά, η σχολή αναδιοργανώθηκε σύμφωνα με τα σχέδια φουτουριστικά διακείμενων θεωρητικών, που έχουν καταλάβει θέσεις στους μοχλούς του κρατικού μηχανισμού σε θέματα τέχνης και καλλιτεχνικής εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τα λόγια των ίδιων των φουτουριστών, υλοποιούσαν «τη δικτατορία του προλεταριάτου στα θέματα της τέχνης, μέσω της δημιουργίας τους».

Εκμεταλλεούμενοι την επίσημη θέση των υποστηρικτών τους στην εξουσία, οι φουτουριστές κατέστειλαν και καταστέλλουν ανελέητα όλα τα άλλα ρεύματα στην τέχνη, δημιουργώντας μια υλική προνομιακή θέση για τους εαυτούς τους και βάζοντας τους καλλιτέχνες των άλλων κατευθύνσεων σε μια αδιέξοδη κατάσταση.

Μέσα από την αναδιοργανωμένη σχολή προσπαθούν να καλλιεργήσουν τη φουτουριστική και χωρίς αντικείμενο δημιουργία με καθαρά εξαναγκαστικό τρόπο. Το βασικό κλιμάκιο των καθηγητών της σχολής επιλέγεται με συγκεκριμένο σκοπό. Οι σπουδαστές μετατρέπονται απροσημάτιστα σε διαστρεβλωμένους «νεωτεριστές».

Η τελευταία περίπτωση προκάλεσε βίαιες διαμαρτυρίες από την πιο σοβαρή πλειοψηφία των φοιτητών και ακολούθησαν επανειλημμένες εκκλήσεις προς τον Λαϊκό Επίτροπο Λουνατσάρσκι, καθώς και η έκκληση προς την ΚΕ του ΚΚΡ με το αίτημα για προστασία και παροχή της δυνατότητας να εργαστούμε σοβαρά και να μην χάνουμε χρόνο στις άσχημες γελοιότητες του φουτουριστικού ρεύματος. Ο Λαϊκός Επίτροπος Λουνατσάρσκι έδινε διαβεβαιώσεις στην οργανωτική επιτροπή, ότι το αίτημα των φοιτητών θα ικανοποιηθεί «στο εγγύς μέλλον». Έχουν περάσει πάνω από οκτώ μήνες από τότε και οι υποσχέσεις παρέμειναν απλώς υποσχέσεις. Οι φοιτητές απελπίζονται. Χάρη στην ένθερμη αντίθεση φουτουριστικά διακείμενων διοικητικών υπαλλήλων, η υλοποίηση του οργανωτικού σχεδίου μιας σοβαρής σχολής τέχνης καθυστερεί άτιμα με διάφορα προσχήματα ακόμα και χωρίς πρόσχημα.

Στα τρεισήμισι χρόνια της «δικτατορίας» της φουτουριστικής ομάδας, η τέχνη παρακμάζει ραγδαία. Η σχολή έχασε το ειδοποιό στοιχείο μιας σχολής και μετατράπηκε σε πτωχοκομείο. Οι «καινοτόμοι» του φουτουριστικού ρεύματος έχουν ήδη επαρκώς δείξει ποιοι είναι και δεν μπορούν να υπάρχουν δύο απόψεις για τη χρησιμότητα ή την αχρηστία τους. Έχουν ενσταλάξει στις πλατιές μάζες του λαού μέσω των εαυτών τους μια αποστροφή για την τέχνη. Στην καλύτερη περίπτωση προκαλούν το γέλιο, πιο συχνά την αγανάκτηση. Σε αντάλλαγμα των λαϊκών κονδυλίων που απορροφούν, δεν δίνουν τίποτα άλλο παρά αίσχος. Η χώρα κινδυνεύει να μείνει χωρίς σοβαρά εκπαιδευμένους καλλιτέχνες. Το κράτος πρέπει επειγόντως να αποκαλύψει στην πράξη τη στάση του απέναντι στην τέχνη και να φροντίσει για τη δημιουργία μιας σοβαρής σχολής εικαστικών τεχνών.

Ζητάμε να οριστεί ειδική επιτροπή με ευρείες αρμοδιότητες για να επιλυθεί οριστικά το θέμα της υλοποίησης του οργανωτικού σχεδίου της Κρατικής Σχολής Εικαστικών Τεχνών, πάνω στο οποίο η οργανωτική επιτροπή εργάζεται για περισσότερο από έξι μήνες.

Η επιτροπή θα πρέπει να αποτελείται από εκπροσώπους των ενδιαφερομένων ιδρυμάτων, από έναν εκπρόσωπο από τη Διεύθυνση Επαγγελματικής εκπαίδευσης, τη Διεύθυνση Πολιτικής Διαφώτισης, την Εργατοαγροτική Επιθεώρηση και την Οργανωτική Επιτροπή, υπό την προεδρία ενός εκπροσώπου της ΚΕ του ΚΚΡ με το δικαίωμα πρόσληψης ειδικών στους τομείς της τέχνης με συμβουλευτική ψήφο.

Ο πρόεδρος της οργανωτικής επιτροπής Σ. Μπογκντάνοφ.

Ο γραμματέας (υπογραφή)

Μόσχα, 13 Ιούνη 1921».

(ЦГА РСФСР, ф. 2306, оп. 2, ед. хр. 794, л. 113–113 об - Κεντρικό Κρατικό Αρχείο της ΣΟΣΔΡ).

Αυτή η επιστολή ανησύχησε σοβαρά τον Λουνατσάρσκι. Στις 2 Ιούλη, έγραψε στον Λένιν ότι ο ίδιος είχε ασχοληθεί με αυτό το θέμα, ότι «αυτό το θέμα είναι περίπλοκο» και ότι «οι πληροφορίες που έδωσε ο Μπογκντάνοφ είναι εξωφρενικά υπερβολικές και προκλητικές».

Κρίνοντας από τη σημείωση του Ν.Π. Γκορμπουνόφ στην επιστολή του Λουνατσάρσκι: «Δεν έλαβα το σημείωμα του Μπογκντάνοφ. Να σταλεί στη Λ.Α. Φότιεβα: αυτό το σημείωμα δεν έφτασε απευθείας στον Βλ.Ιλ;» η επιστολή του Μπογκντάνοφ δεν πέρασε από το συνηθισμένο δρόμο – από τη Διεύθυνση Υποθέσεων του ΣΛΕ.

Η Ν.Κ. Κρούπσκαγια και ο Ε.Α. Πρεομπραζένσκι έστειλαν τα δικά τους αντίγραφα του υπομνήματος του Μπογκντάνοφ στον Λουνατσάρσκι και διατηρήθηκαν στα έγγραφα της γραμματείας του Λ.Ε. Παιδείας. Όσον αφορά το πρωτότυπο του σημειώματος του Μπογκντάνοφ που απευθύνεται στον Λένιν, δεν έχει καταστεί ακόμη δυνατό να βρεθεί στα αρχεία. Είναι πιθανό ο Λένιν να το έστειλε στο Ραμπκρίν, το αρχείο του οποίου δεν έχει διατηρηθεί πλήρως. Ακριβώς τότε, το Λ.Ε. της Εργατοαγροτικής Επιθεώρησης, με απόφαση του ΣΛΕ της 13ης Ιούλη, διεξήγαγε έρευνα σχετικά με τις καταγγελίες για τις ενέργειες του ΤΕΤ του Λ.Ε. Παιδείας, που αγόραζε κυρίως έργα των φουτουριστών για λογαριασμό του κράτους,.

Οι δραστηριότητες σχετικά με την προμήθεια έργων τέχνης του ΤΕΤ του Λ.Ε. Παιδείας αξίζει να εξεταστούν ξεχωριστά. Εδώ θα σημειώσουμε μόνο το περίεργο περιστατικό που συνέβη όταν το Συμβούλιο των Λαϊκών Επιτρόπων, υπό την προεδρία του Λένιν, αφού άκουσε την εισήγηση του

εκπροσώπου της Εργατοαγροτικής Επιθεώρησης για την έρευνα που είχε πραγματοποιηθεί, ενέκρινε λεπτομερές ψήφισμα σχετικά με αυτήν την εισήγηση, στο οποίο το τρίτο σημείο αυτής της απόφασης ξεπερνούσε το θέμα του συγκεκριμένου ζητήματος που συζητήθηκε. Το σημείο ανέφερε:

«Να προταθεί στο Λ.Ε. Παιδείας στις πρακτικές του δραστηριότητες να καθοδηγείται αυστηρά από τις αρχές που διακηρύσσει το Λ.Ε. Παιδείας: να μην ασκεί πολιτικές προς το συμφέρον ομάδων και ρευμάτων και, ειδικότερα, να λάβει επείγοντα μέτρα αναδιοργάνωσης της ανώτατης καλλιτεχνικής εκπαίδευσης, διασφαλίζοντας, πρώτα απ' όλα, τη δυνατότητα καλλιτεχνικής ανάπτυξης των ρεαλιστικών ρευμάτων στη ζωγραφική και τη γλυπτική» (ЦГА РСФСР, ф. 2306, оп. 23, ед. хр. 58, л. 26 - Κεντρικό Κρατικό Αρχείο της ΣΟΣΔΡ).

Τον Οκτώβρη ξεκίνησε η νέα ακαδημαϊκή χρονιά στο ВХОУТЕМАС, αλλά η κατάσταση παρέμεινε η ίδια: δεν υπήρχαν νέα προγράμματα, τα Εργαστήρια διαλύονταν από την εσωτερική πάλη των δύο μερών, οι «ρεαλιστές» αποκτούσαν όλο και περισσότερους υποστηρικτές, οι «φουτουριστές» υπερασπίζονταν πεισματικά τις θέσεις τους.

Ήταν απαραίτητο να ληφθούν μέτρα, ειδικά από τη στιγμή που ο Λουνατσάρσκι υποσχέθηκε στον Λένιν: «από το επόμενο φθινοπωρινό εξάμηνο, θα ικανοποιήσουμε σε κάθε περίπτωση τις πιο σημαντικές απαιτήσεις των ρεαλιστών καλλιτεχνών και θα αναθεωρήσουμε με τη μεγαλύτερη προσοχή τις γενικές διαδικασίες των καλλιτεχνικών εργαστηρίων».

Μετά από μια ακόμα έκκληση προς τον Λαϊκό Επίτροπο το Σεπτέμβρη του 1921, όταν μια ομάδα 22 καθηγητών των σχολών ζωγραφικής και γλυπτικής (Κονένκοφ, Κοντσαλόφσκι, Μάσκοφ, Κουζνετσόφ κ.ά.) ζήτησε την παραίτηση του δραστήριου υποστηρικτή της «βιομηχανικής εκπαίδευσης», πρότανη Ε.В. Ραβντέλ, ενώ μια άλλη ομάδα, μαζί τον κομματικό πυρήνα των φοιτητών, τον υπερασπίστηκαν, ο Λουνατσάρσκι ανέλαβε και πάλι το δύσκολο έργο να συμφιλιώσει τα αντιμαχόμενα μέρη σε μια κοινή πλατφόρμα

Στις 20 Οκτώβρη 1921, υπό την προεδρία του, πραγματοποιήθηκε νέα συνεδρίαση για το ВХОУТЕМАС, στην οποία συμμετείχαν οι Ε.Α. Πρεομπραζένσκι, Π.Σ. Κογκάν, Β.Φ. Πλετνιόφ, Ν.Π Στέρενμπεργκ και Ν.Ι. Άλτμαν. Μετά από ανταλλαγή απόψεων, οι συμμετέχοντες αποδέχθηκαν την πρόταση του Λουνατσάρσκι «να δημιουργηθεί μια αρμόδια επιτροπή στο ΤΕΤ υπό τον γενικό έλεγχο και ευθύνη της Κεντρικής Καλλιτεχνικής Επιτροπής με τη συμμετοχή καλλιτεχνών όλων των κατευθύνσεων για την επεξεργασία ενός προγράμματος για τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα εικαστικών τεχνών, το οποίο πρόγραμμα θα πρέπει να βασίζεται στην πλήρη αντικειμενικότητα της διδασκαλίας των καλλιτεχνικών δεξιοτήτων στο 1ο στάδιο, επιτελώντας την εφαρμογή της όσο γίνεται μεγαλύτερης συστηματικότητας στις σχολές παραγωγικής κατεύθυνσης και στην παροχή της μεγαλύτερης ελευθερίας της ατομικότητας στις σχολές ζωγραφικής καβαλέτου και γλυπτικής. Εάν η επιτροπή δεν καταλήξει σε ένα ενιαίο πρόγραμμα, τότε οι μεμονωμένοι συμμετέχοντες ή οι ομάδες της διατηρούν το δικαίωμα να υποβάλλουν επιλογές προγράμματος προς εξέταση από τη Κεντρική Καλλιτεχνική Επιτροπή ή το Οχομπρ (Τμήμα Καλλιτεχνικής Εκπαίδευσης της Διεύθυνσης Επαγγελματικής Εκπαίδευσης). Λόγω της ιδιαίτερης σημασίας του θέματος, στις συνεδριάσεις της ολομέλειας της επιτροπής προεδρεύει ο Λαϊκός Επίτροπος». Η συνεδρίαση αναδιοργάνωσε τη Διεύθυνση του ВХОУТЕМАС, καθιστώντας την συλλογική, και κάλεσε όλους τους εργαζόμενους του εκπαιδευτικού ιδρύματος «να πιάσουν δουλειά και να καταβάλουν κάθε προσπάθεια για να σταματήσουν κάθε εσωτερική διαμάχη και να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για παραγωγική

συλλογική εργασία» (ЦГА РСФСР, ф. 2306, оп. 1, ед. хр. 662, л. 2 - Κεντρικό Κρατικό Αρχείο της ΣΟΣΔΡ).

Στα τέλη του 1921, απόφοιτοι του ВХОУТЕМАС, ρεαλιστές καλλιτέχνες, ίδρυσαν το σύλλογο "Бытие" («Είναι», στμ), όπου εντάχθηκε και ο ζωγράφος Μπογκντάνοφ, από το 1922 ανανέωσαν τη δράση τους ορισμένοι παλιοί σύλλογοι (για παράδειγμα, ο "Κόσμος της τέχνης"), εμφανίστηκαν νέες δημιουργικές ομάδες καλλιτεχνών, τόσο των ρεαλιστικών (АХРР, - Ένωση καλλιτεχνών της επαναστατικής Ρωσίας, στμ) όσο και των πιο πρόσφατων, «φορμαλιστικών ρευμάτων».

Οι διαφωνίες για τους τρόπους ανάπτυξης της σοβιετικής εικαστικής τέχνης βγήκαν από τους τοίχους της σχολής στις εκθέσεις τέχνης, τις συζητήσεις και τις σελίδες του Τύπου.

Σε ό,τι αφορά ειδικά τη μέθοδο διδασκαλίας σε ένα ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα τέχνης, οι διαφωνίες γι' αυτό το θέμα, στενά συνδεδεμένες τις με διαφωνίες σχετικά με την καλλιτεχνική μέθοδο στην τέχνη, συνεχίστηκαν για μεγάλο χρονικό διάστημα μέχρι να επιλυθούν με την απόφαση της ΚΕ του ΠΚΚ(μπ) της 23ης Απρίλη 1932.